

Грязнов І.О. - начальник докторантури НАДПСУ, головний науковий співробітник, доктор педагогічних наук, професор

Усачик Надія Михайлівна – викладач кафедри англійської мови та перекладу НАДПСУ ім. Б. Хмельницького.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Шевченко Г.П.

УДК 378.036

СТАН І УМОВИ АКТИВІЗАЦІЇ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ТВОРЧОСТІ

Л. В. Гук

У статті здійснено аналіз особливостей формування естетичних цінностей в юнацькому віці, розкрито існуючі підходи естетично-ціннісного орієнтування засобами театральної творчості.

Ключові слова: юнацький вік, театральна творчість, естетичні цінності.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Концепція естетичного виховання молоді юнацького віку сьогодення, яка тісно пов'язана з формуванням відповідної альтернативної системи засобів і форм сучасної освіти, спрямовується на реалізацію вихідних положень Національної доктрини розвитку освіти в Україні. Сьогодні набуває все більшого визнання і розуміння проблема формування ціннісних орієнтацій молоді як невід'ємної складової системи характерних індикаторів особистості.

Реальний стан культурно-естетичного розвитку молоді юнацького віку набув якісно новою оцінки, тому що зазнає постійних і потужних змін. На нього впливають поява новітніх цінностей,

різноманітних нових модернізованих культурних форм, технологій, стилів та поліхудожніх напрямків, розвиток електронної культури, експансія засобів масової інформації.

Отже, призначення науково-дослідницької педагогічної теорії і практики полягає у створенні педагогічних методик, стратегій, тактик, засобів і підходів, які розв'язують питання становлення власної системи естетичних цінностей молоді юнацького віку. Дослідження цієї проблеми є актуальним і вирішальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор

Філософське обґрунтування цього питання представлено в працях Л. Архангельського, М. Бердяєва, В. Огнев'юкта ін. Багатофункціональність ціннісної сфери з боку психології підтвердили вчені-науковці М. Гінзбург, Є. Научитель, Л. Рувинський та ін. Розуміння сутності проблеми в соціальному аспекті представлено в наукових працях А. Здравомислов, Н. Лапін, Д. Пантич. Відомі вчені І. Бех, О. Вишневський, Г. Шевченко та ін. спрямовують свою дослідницьку справу на пошук, аналіз і подальшу розробку найбільш діючих засобів формування естетичних цінностей юнацтва. Ідея творчої діяльності як умови для інтенсивного формування естетичних цінностей молоді юнацького віку розроблялась в працях Л. Баженової, Н. Лисіної Т. Пеня та ін. У педагогічних дослідженнях Д. Кабалевського, Л. Масол, Н. Миропольської висвітлено положення естетичного виховання молоді та визначено програми і методики з цієї роботи. Відомі театральні педагоги, режисери-практики і теоретики театру, такі як Н. Горчаков, Г. Крісті, але в першу чергу К. Станіславський і В. Немирович-Данченко, досліджують закономірності й виявляють ефективні методи роботи над спектаклем. Аналізують чинники формування гармонійно розвиненої особистості засобами театральної гри О. Газман, М. Чукавін та ін. Визначають функції ігрового моделювання науковці Т. Борисова, І. Ладенко, В. Рубцов та ін.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

Отже, накопичений досвід широкого кола наукових досліджень свідчить про потребу подальшого вивчення й розробки можливостей

театральної творчості в якості реального засобу формування естетичних цінностей в юнацькому віці.

Формування цілей статті (постановка завдання)

Мета статті – з'ясувати особливості формування естетичних цінностей в юнацькому віці, розглянути існуючі підходи естетично-ціннісного орієнтування засобами театральної творчості.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів

Сензитивним періодом у формуванні світогляду, сенсу життя, життєвих цінностей є юнацький вік. У пошуках сенсу життя виробляється світогляд (система зрозумілих, стійких переконань), розширюється система цінностей, формується моральний стрижень молоді юнацького віку [7, 426].

Стан естетично-ціннісної сфери розкривається у її неповторності і своєрідності. Естетична культура в юнацькому віці – це сукупність естетичних цінностей, засобів їхнього створення та вживання. Структура носить багатомірний характер і містить:

- естетичну свідомість молоді, що відтворюється в ідеалах, потребах, настановах, смаках, поглядах, концепціях;
- естетичні моменти різних видів діяльності (у праці, побуті, під час спілкування, у суспільному житті, спорті тощо);
- естетичне виховання молоді у різноманітні сфер та засобів свого прояву [9, 174].

До 20 років формується естетичний смак. Рівень сформованості естетичного смаку включає розвиток здібностей художнього сприйняття явищ мистецтва та дійсності, навичок естетичної оцінки та суджень, формування системи естетичних потреб, інтересів, цінностей. У процесі розвитку смаків створюється система особистісних критеріїв молоді не тільки у сфері художньо-естетичної діяльності, але й у структурі ціннісних переваг людини. Саме естетичні цінності характеризують світосприйняття та світовідношення особистості [3, 206]. У зв'язку з поширенням життєвого і художнього досвіду в юнацькому віці зростають можливості для повноцінного художнього сприйняття театрального мистецтва. Присутня здатність розібратися в художній тканині спектаклю, а саме за конкретною життєвою ситуацією, за діями і

вчинками героїв, побачити думку режисера, яка розвивається, сприйняти його культурно-естетичну позицію, його погляд на світ. Найбільший ефект впливу мистецтва досягається при використанні театральної творчості як поліхудожнього засобу. Комплексна, інтеграційна дія творів різних видів мистецтва на емоційну сферу молоді юнацького віку, маючи експресивну природу, слугує важливим засобом збагачення асоціативного фонду молоді (асоціації предметно-зорового, емоційно-чуттєвого, тілесно-моторного, просторового, звукомовного, жанрового, стилістичного та іншого характеру), творчих потенцій та естетичних цінностей [2]. Театральну творчість ми розглянемо як інтеграцію різних видів мистецтва в умовах публічного виступу. Підкреслюючи формуючий вплив театральної творчості на активізацію естетичних цінностей дослідники Т. Борисова, Г. Єскіна, А. Прилуцька та ін. виділяють такі її можливості:

- використання механізмів створення художньо-театрального образу (уява, увага, творче бачення, творче ставлення, сценічна гра);
- комплексу мистецтв (музично-виконавська діяльність, хореографія, художнє слово, образотворче мистецтво, художнє освітлення, пантоміма та ін.);
- різноманітних форм, методів та прийомів (бесіда, розповідь, лекція, дискусія, розігрування етюдів, приклад керівника).

Сучасні дослідники театральної педагогіки Т. Бедарева, С. Гіппіус, Л. Грачова, М. Малихіна та ін. наголошують на важливості виявлення взаємозв'язку між творчим акторським самопочуттям та його психофізіологічним забезпеченням, тобто використання спеціальних тренінгів та вправ, що активізують творчий потенціал особистості (розвиток сприйняття, реактивності, уваги, уявлення, надбання м'язової свободи, емоційне включення тощо).

Основний закон театру – внутрішня співучасть глядачів до подій, які відбуваються на сцені. Дослідник О. Страхов виділяє такі характеристики корисного впливу театральної діяльності на розвиток внутрішньої творчості, художнього сприйняття твору і формування естетичних цінностей особистості:

- ✓ навички культурного глядача, а саме: навички естетичного сприйняття театральної вистави, уміння аналізувати твори театрального мистецтва,
- ✓ здатність до адекватної реакції та оцінки того, що відбувається на сцені;
- ✓ навички сценічної дії, тобто вміння досягати мети персонажу в умовній сценічній ситуації;
- ✓ навички колективної творчості, дотримання ансамблю, уміння взаємодіяти логічно та взаємообумовлено;
- ✓ навички виразної поведінки, урахування присутності глядача, причетність глядача до якостівистави; співучасть та співпереживання;
- ✓ навички діалогічної поведінки з урахуванням вигаданої ситуації, сюжетності дії, тобто виявлення мети та мотивів кожної зміни сценічної ситуації [5].

Уточнюючи розуміння специфіки роботи над виставою, ми виділяємо такі основні етапи його створення. Це вибір драматургічного матеріалу, народження задуму (проект постановки); аналітичні етюдні проби, створення і уточнення малюнку мізансцен, конкретизація сценічної обстановки; прогони (сцен, актів, вистави в цілому), генеральні репетиції і прем'єра. Більш докладно розподіл роботи над виставою можна подивитися у книзі В. Ширяєвої "Самодіяльний шкільний театр" 8, 36-37].

На першому етапі неодмінно виникає критерій сучасності і актуальності обраної п'єси. Її трактовка має бути цікавою виконавцям і містити проблему, яку вони будуть розв'язувати протягом своєї подальшої творчої діяльності. Використовуючи засіб аналітичних етюдних форм, розв'язується проблема самостійної творчості, де учасники театральної дії грають роль уявної особи чи самого себе в запропонованих обставинах, оскільки театральне мистецтво побудоване на конструюванні життя в образах самого життя. Об'єктом для спостереження є особливості дій людини, її пози, виразність жестів та ін. [4]. Актори мають чітко встановити для себе послідовність дій, зрозуміти логіку поведінки персонажу п'єси. На наступному етапі роботи здійснюється пошук сценічних планувань і мізансцен, де розвиваються вміння розташувати свого героя в просторі сцени у певних фізичних відносинах з іншими персонажами і

навколишніми предметами. Перехід до етапу, де відбуваються репетиції сцен, актів, вистави в цілому характеризується використанням реальних декорацій, реквізиту, костюмів. Всі засоби візуальної виразності готуються власними руками виконавців, які тим самим мають змогу розширити свої знання з історії і розвинути трудові вміння та навички. Завершальний етап роботи над постановкою театрального спектаклю полягає упрям'єрному, публічному показі. Він не лише ілюструє виконавську майстерність учасників дії, а й свідчить про те, наскільки ідеї та образи твору вплинули на самих акторів, стали для них близькими, наскільки сформовані вольові якості, вміння триматися перед аудиторією.

Ми згодні з радою педагога-дослідника А. Фішеровою щодо підготовки виконавців до публічного виступу. Напередодні першого виступу молоді виконавці мусять добре поспати уночі і мати можливість відпочити протягом дня. Безпосередньо перед показом спектаклю не рекомендується вживати багато їжі і напоїв. Категорично забороняється вживання будь-яких допінгів - навіть сама незначна їхня кількість може мати найнесприятливіші наслідки для подальшого життя юнаків і дівчат. Надзвичайно важливо, щоб виконавці вийшли на сцену свіжими, бадьорими і цілком зосередженими на тому, як буде виконуватися художній матеріал [6].

Зазначений комплекс сценічних засобів допомагає відчутти значення мізансцен, деталей, музики, поведження актора для визначення жанру, стилю, ідеї спектаклю. Оформлення задуму іноді вимагає освоєння прийомів спілкування з глядачем як ігровим елементом жанру. У виконавців має формуватися почуття відповідальності перед своїм глядачем. Загальний процес роботи над спектаклем формує уявлення про театр як складне виробництво, яке спрямовується на здійснення художньої діяльності (створення твору мистецтва - спектаклю).

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку

Узагальнюючи дослідницький досвід у галузі театральної творчості, ми згодні з науковцем Т. Борисовою стосовно визначення функціональної концепції впливу театральної творчості на формування естетичних цінностей молоді юнацького віку: художньо-пізнавальна функція, емоційно-оцінна, мистецько-творча, мистецько-

комунікативна, художньо-гедоністична. Стрижнем останньої є збудження відчуття естетичної насолоди від художньої творчості, сприйняття елементів різних видів мистецтв та осягнення краси в їхньому інтегративному поєднанні [1].

Отже, саме театральна творчість завдяки своїй унікальній синкретичній природі, комплексній своєрідності принципів її реалізації в формі емоційно-пізнавальної активності, має надзвичайно цілющу перетворювальну силу і слугує важливим компонентом збагачення емоційно-естетичного досвіду молоді юнацького віку, розвиток загальних та художніх здібностей, художньо-образного мислення, універсальних якостей творчої особистості, потребу в духовному самовдосконаленні, формування естетично-ціннісного ставлення до дійсності та мистецтва.

Література

1. Борисова Т. Функції музично-театральної діяльності у естетичному вихованні школярів [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/10/statti/borisova.htm>.

2. Зеленов Є. Мистецтво і політична культура учнівської молоді // Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва: монографія / Г. П. Шевченко, О. С. Белих, Є. А. Зеленов, Т. Л. Антоненко, Н. В. Фунтікова, І. С. Котенєва, Л. Л. Бутенко, І. М. Карпенко, О. Г. Ігнатович, В. П. Горащук. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – С. 80 – 81.

3. Ігнатович О. Художньо-естетичний смак і літературно-творча діяльність підлітків // Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва: монографія / Г. П. Шевченко, О. С. Белих, Є. А. Зеленов, Т. Л. Антоненко, Н. В. Фунтікова, І. С. Котенєва, Л. Л. Бутенко, І. М. Карпенко, О. Г. Ігнатович, В. П. Горащук. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – С. 206.

4. Некрасова Л. Театральные методы и приемы в конструировании занятий по искусству [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://www.art-education.ru/AE-magazine/for-authors.htm>.

5. Страхов А. Постановка спектакля как основатеатрального воспитания и обучения [Электронный ресурс] – Режим доступа:

www. URL : <http://www.arteducation.ru/AE-magazine/archive/nomer-1-2009/strakhov.htm/> – □Эл. науч. журнал“Педагогика искусства”.

6. Фишера А. Подготовка к конкурсу // Ребенок за роялем: Педагоги-пианисты социалистических стран о фортепианной методике. Сб. статей / Пер. с нем. П. Дорохова, Ж. Согомоян под ред. Г. Балтер. – М.: Музыка, 1981.

7. Цимбалюк І. Психологія: Навч. посіб. – 2-ге вид-ня: випр. І доп. – К., ВД “Професіонал”, 2006. – С. 426.

8. Ширяева В. “Самодіяльний шкільний театр”. Посібник для керівників театральними колективами школярів. - М.: АПН РСФСР, 1962 – С. 36 - 37 с.

9. Эстетика. Навч. посіб. / М. П. Колесніков, О. В. Колеснікова, В. О. Лозовой та ін.; За ред. В. О. Лозового. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 208 с.

В статье осуществлен анализ особенностей формирования эстетических ценностей в юношеском возрасте, раскрыты существующие подходы эстетически-ценностного ориентирования средствами театрального творчества.

Ключевые слова: *юношеский возраст, театральное творчество, эстетические ценности.*

The article is devoted to the analysis of the features of the aesthetics values formation in teenage, the living approaches to aesthetics values orientation by means of theatrical art are uncovered.

Keywords: *teenage, theatrical activity, aesthetics values.*

Гук Любов Володимирівна - викладач фортепіано Луганського обласного коледжу культури і мистецтв.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Шевченко Г.П